

<http://wp.me/pFrEi-DL>

EL CÂHİZ'IDA UNUTMAMAK GEREKİR?

El-Câhiz: gerçek ismi ve tam künyesi Ebu Osman Amr bin Bahrel-Kinani el-Fukaimi el-Basri (d. Yaklaşık 781-ö. Aralık 868 veya Ocak 869) olan, Basra doğumlu Arap bilim adamı. Etnik açıdan Doğu Afrika kökenli bir Afro-Arap olduğuna inanılır. Tanınmış bir Arapça nesir yazarı olduğu gibi birçok Arapça edebî, bilimsel, (Mu'tezilî) teolojik, siyasal-dini polemik ve erken dönem İslam felsefesini konu alan eserler vermiştir. Bilimsel eserlerinde biyoloji, zooloji, tarih ve İslâmî psikoloji gibi dallara değinmiştir.

Gençliğinde filoloji, sözlükçülük (leksikografi) ve şiir konulu derslere katılmıştır. Eğitimine uzun süre devam eden El-Câhiz teoloji ile de uğraşmış, Kur'an-ı Kerim ve hadis üzerine çalışmıştır. Ek olarak başta Aristo olmak üzere birçok Yunan filozofun eserlerinin tercümelerini okumuştur. Yazın hayatı oldukça verimli geçer el-El Câhiz yaşamı boyunca 200 kadar kitap yazmıştır. Eserleri çok çeşitli konulara sahipti: Arapça gramer, zooloji, şiir, retorik ve leksikografi gibi...

El-Câhiz 816 yılında dönemin Abbasi başkenti olan Bağdat'a taşınmıştır. Bağdat'ta elli yıl kadar kaldıktan sonra Basra'ya dönmüştür. Yaklaşık 869 yılında ise Basra'da, 93 yaşında, vefat etmiştir.

El-Câhiz; bütün bilinen doğrulara şüpheyile yaklaşmış, kendi doğrusunu bulmada ise deneme ve akıl yürütme yöntemini kullanmıştır. Aristo'dan aklına uyanı almış, nakletmiş, uymayanı ise şiddetle eleştirmiş hatta alay etmiştir. Hadis âlimlerine bile yüklenmiş ve onları akıllarını kullanmamakla suçlamıştır. Hatta Hacer'ül Esved'in zamanında beyaz olduğunu ama insanlar iman etmedikleri için karardığını nakledenleri eleştirmiş hatta alayla şöyle demiştir:

"Öyleyse insanlar iman ettikten ve İslâmı seçtikten sonra Hacerül Esved neden beyazlaşmamıştır?"

Sahabelerin insanların üstünde olduklarını savunan ve sahabelerin asla eleştirilmemesi gerektiğini iddia eden bütün âlimleri reddetmiştir. Onlardan sonra gelenlerin onları akıl ölçüsüyle ele almaları gerektiğini savunmuş ve sahabelerin de herkes gibi beşer olduğunu ve hatasız olmalarının imkânsız olduğunu söylemiştir. Şu söz ona aittir:

"Bu insanlar melek olmadıklarına göre, sırf Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem ile olan arkadaşlıkları yüzünden bu kadar yüce bir hürmete layık görülüyorlarsa, hata yaptıklarında da Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem ile birlikte oldukları halde nasıl bu hatayı yaptılar diye de şiddetle eleştirilmeleri ve kınanmaları gerekir."

Sultanlara hakaret etmenin ve lanetlemenin bidat olduğunu savunan herkese karşı şiddetle karşı çıkan El Câhiz hayretle şöyle der:

"Bir mümini kasten öldüreni lanetleyip cezalandırıyorsak ya da şiddetle ona hakaret ediyorsak, bir mümini öldüren zalim sultanı neden lanetlemeyip onun aleyhinde konuşmuyoruz?"

El Câhiz'in bilgi felsefesini kelâmî açıdan önemli kılan husus; onun bilgi ile inanç arasında kurduğu ilişkidir. El Câhiz'in, kendilerine davetin ulaşmadığı kişiler ve topluluklarla ilgili yaptığı değerlendirme dikkat çekicidir.

"Ona göre kendilerine dini davet ulaşmayanlar, inanmadıklarından dolayı cezalandırılmayacaklardır. Aynı şekilde kendilerine dini davet ulaşp da iman etmek için yeterli delil ve nazara sahip olmayanlar da sorumlu olmayacaklardır. Sadece kendilerine davet ulaştıktan sonra, yeterli bir delile sahip olduğu halde

bilinçli olarak inadı dolayısıyla inanmayanlar cezaya müstahak olurlar.”¹

El Câhız, bu düşüncesini, **“Allah, kuluna gücünün yetmediğini yüklemey.”²**
Ayetine dayandırmaktadır.

İhramcızâde İsmail Hakkı

¹ Bkz: Ahmed Emin, Duha'l-İslam, III, 133.**Cimriler** [Kitap] / yaz. El Câhız trc:Zehra Güney
Gökdemir. - İstanbul : Şule, 2008, s. 11

² Bakara, 2, 286.